

PEDAGOGIA BASARABEANĂ A IDENTITĂȚII ROMÂNEȘTI, UN CONCEPT DE PREMIERĂ ÎN EPISTEMOLOGIA, PEDAGOGIA ȘI SOCIOLINGVISTICA ROMÂNĂ

Doctor habilitat în filologie, profesor universitar **Vasile BAHNARU**¹

E-mail: bahnaru@gmail.com

Doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar **Viorica GORAȘ-POSTICĂ**²

E-mail: vpostica@prodidactica.md

ORCID: 0000-0001-9096-621X

Doctor în filosofie, conferențiar universitar **Eugenia BOGATU**²

E-mail: eugenia.bogatu@usm.md

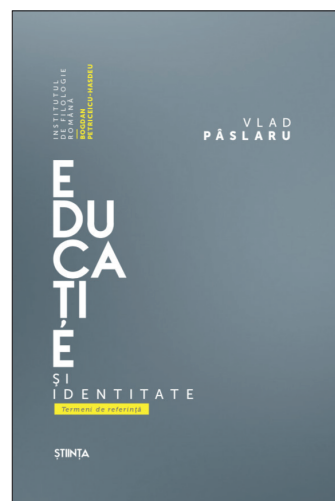
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4448-0558>

¹Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

²Universitatea de Stat din Moldova

Studiul monografic examinat reprezintă o lucrare de pionierat în spațiul românesc, și nu numai, realizat prin prisma filosofiei educației și propunând o abordare originală și profundă, cu statut referențial, a conceptelor educaționale cheie, din perspectivă interdisciplinară, asociate conceptului de identitate. Contextualizarea diacronică a axei identitare a educatului și a educatorului în zona europeană a Republicii Moldova ne oferă o paradigmă comprehensivă de relaționare și interpretare. Ne raliem, în acest sens, la mențiunea generalizatoare din adnotarea studiului: „Deoarece fenomenele educației sunt inter-conexe prin natura lor, studiul oferă o abordare interdisciplinară a termenilor de referință ai pedagogiei din perspectivele sociolingvistică, epistemologică și pedagogică, pornind de la finalitatea principală a educației – *identitatea educabilului*”.

Lectura atentă a reflecțiilor filosofice ale unei personalități notorii din domeniul pedagogic de la frontiera dintre milenii ne prilejuiește revelații și contemplații unice. Mărturisim că ne-am regăsit în meditațiile profesorului Vlad Pâslaru, care a reușit să cuprindă o epocă și să creeze valori intelectuale de rezonanță. Conștientizăm și susținem pe deplin justificarea/argumentarea esențializată a studiului elaborat cu acribie și cu mare responsabilitate: „Abordarea lexicului pedagogic din perspectivă identitară nu este nici ea întâmplătoare, ci determinată de calitatea educabililor din Republica Moldova. Niciodată pe parcursul istoriei locuitorii (foști și actuali educabili instituționalizați) intra-riveranului Prut-Nistru n-au fost atât de dezo-

Vlad PÂSLARU. *Educație și identitate: Termeni de referință*. Chișinău: Editura „Știința”, 2021. 244 p.

rientați în ceea ce privește identitatea lor lingvistică, istorică, culturală, socială etc. ca în cele trei decenii de independență statal-politică, căci foștii stăpâni ai acestui spațiu românesc, pentru a-l avea în continuare sub influență și dominație, au perseverat diabolic în diminuarea, uneori până la desființare, anume a identității românești a basarabenilor” (p. 8).

În perioada globalizării, multilingvismului și multiculturalismului cu pretenție de generalizare, studiul monografic al lui Vlad Pâslaru se singularizează prin profunzimea cercetării interdisciplinare a termenilor de referință din domeniul pedagogiei din perspectiva sociolingvisticii, epistemologiei și peda-

gogiei contemporane, având ca obiectiv major identificarea finalității procesului educativ – *identitatea celui educat*.

Problema examinată în monografie (mai exact, multitudinea de probleme examinate) este determinată mai ales de situația concretă din Republica Moldova, unde atestăm o pronunțată absență a conștiinței identitare, iar atunci când constatăm prezența unei conștiințe naționale embrionare, aceasta își deconspiră, la o analiză fugitivă, caracterul ei limitat, fragmentar și chiar ostil realității istorice obiective. Din această perspectivă, studiul reprezintă o premieră absolută în epistemologia, pedagogia și sociolingvistica română. Educația generației tinere urmează să se realizeze prin viziunea celor trei componente ale cognoscibilității moderne, în vederea creării și transpunerii în practica cotidiană a unor principii, finalități, conținuturi și strategii educaționale, în funcție de realitățile educaționale din Republica Moldova.

Studiul se impune prin originalitatea și profunzimea interpretării, prin examinarea unor componente ale educației definitorii în procesul formării identitare a tineretului basarabean.

Pe dimensiunea filosofică, lucrarea este una valoroasă pentru contextul românesc al filosofiei educației și cu precădere pentru contextul educațional al Republicii Moldova. Este prima lucrare în contextul spațiului nostru basarabean care tratează conceptele de educație și identitate dintr-o perspectivă filosofică, pentru că anume analiza conceptelor de educație și identitate cu ajutorul instrumentelor oferite de hermeneutica filosofică reprezintă o viziune holistă în raport cu epistemologia educației. Această monografie este o primă lucrare de filosofie a educației pentru contextul țării noastre. Autorul nu abordează educația și identitatea ca pe o problemă aleatorie, ci ca pe o necesitate firească pentru situația din Republica Moldova de a raporta aceste două concepte unul la celălalt. Astfel, dacă în domeniul educației România îl are pe prof. univ. dr. Constantin Cucos (care prefătează copios și profund cartea), atunci Republica Moldova îl are pe prof. univ. dr. hab. Vlad Pâslaru, personalități care au adus și aduc o contribuție enormă în domeniul filosofiei educației.

Autorul analizează problema educației și a identității, ținând cont de realitățile acestui spațiu basarabean, realități care au fost influențate de o serie de metamorfoze ce s-au perindat pe parcursul acestor 30 ani de independență a statului Republica Moldova. Politicile educaționale care au influențat procesul de învățământ, respectiv paradigma educațională, nu au fost dintre cele mai obiective și corecte din punct de vedere epistemic. Au fost comise multe denaturări. Autorul evidențiază astfel de erori-paradoxuri, pre-

cum „subcompetențele”, „unitățile de competențe”, înlocuirea unor termeni clasici în predarea literaturii – *lectura expresivă, analiza literară, comentariul literar* cu termeni nu prea reușiți ca, de ex., „pălării gânditoare”, „ciorchinele” sau „cubul”, aceștia din urmă reprezentând mai mult niște metafore valide doar pentru anumite contexte situaționale ale pedagogiei, dar nu este cazul să li se acorde și caracterul de generalitate din punct de vedere metodologic. Rațiunea de a face educație, în viziunea autorului, reprezintă o necesitate de validare a conceptului de identitate.

În prima parte a monografiei autorul analizează din punct de vedere epistemic educația și identitatea. Educația este raportată astfel la conceptul de devenire a condiției umane, aceasta din urmă fiind analizată în contextul câmpului educațional. Educația, inclusiv domeniul social, reprezintă starea firească a fiecărei ființe umane. Autorului îi reușește să analizeze educația în planul cel mai profund al culturii, cel metafizic. Astfel, dimensiunea ontologică deplină a omului nu poate fi percepută în afara conștiinței umane, iar conștiința umană reprezintă atitudinea omului față de propriul sine, față de sinele celuilalt, iar toate acestea nu au cum să atingă acel nivel absolut al autenticității în afara contextului educațional. Autoeducația reprezintă acea grijă de sine, de care trebuie să dea dovadă fiecare ființă umană. Grija de sine și grija față de celălalt, într-un beneficiu comun, valabil pentru contextul sferei publice reprezintă, de fapt, esența educației. Echilibrul armonios între ego-ism și altru-ism, adică între ego și alter-ego, validează linia de demarcare între o educație pentru binele ființei umane sau/și respectiv răul care există în orice societate.

Autorul analizează epistemele educației moderne, evidențiind astfel componentele de care trebuie să se țină cont în orice context educațional. O atenție aparte se acordă caracterului subiectiv-obiectiv al educației. O înțelegere adecvată a acestui specific al educației aduce o șansă mai mare în favoarea formării unor personalități autentice ca rezultat al influențelor în procesul educațional. În acest sens al abordărilor epistemice, educația este înțeleasă ca răspunzătoare și de formarea valorilor, de formarea atitudinilor, de evoluția registruului de comunicare. Cu alte cuvinte, tot ce se întâmplă în viața unui om, în viața unei societăți ține de tot ce se întâmplă în educație. Întregul șir de metamorfoze ale vieții umane derivă din tot ce se asimilează în procesul de educație. Asimilarea se raportează în sensul cel mai direct la procesul de cunoaștere și autocunoaștere. În acest plan al înțelegerii educației, gnoseologia, ontologia, metafizica, hermeneutica, logica, semiotica, etica, estetica sunt domenii esențiale în egală măsură, importante atât pentru filosofie, cât și pentru pedagogie.

Cea mai profundă înțelegere a tot ce ține de domeniul educației se găsește în domeniul filosofiei, iar cea mai complexă și autentică interpretare a multitudinii de situații de problematologie care se pot întâlni în educație se regăsește în domeniul filosofiei educației. Cu regret, în contextul spațiului nostru basarabean, în domeniul politicilor educaționale nu s-a ținut cont de preceptele filosofiei educației.

După cum afirmă autorul, educația este și un act universal de comunicare. În absența unei comunicări eficiente nu putem vorbi de o educație autentică. De fapt, în toate societățile totalitare, inclusiv și cele post-sovietice, comunicarea în procesul de educație a fost de cele mai multe ori obedientă, în loc să contribuie la formarea unor oameni cu o gândire autentică, creativă, capabili de o gestiune la justa valoare a propriei vieți și, ca urmare, a deformat destine umane. Numai raportate la valorile autentice – Binele, Adevărul, Frumosul, Dreptatea, Libertatea, paradigmele, epistemele și politicile educaționale vor avea cu adevărat o finalitate valoroasă atât la nivel individual, cât și la nivel social.

Chintesența educației, idee pe care o redă autorul în această lucrare, este *identitatea umană* – finalitatea principală a educației. În partea a doua a lucrării, *Identitatea: teorie și praxiologie*, autorul abordează perspectiva unei educații sociale. Aici sunt analizate mai multe aspecte ce țin de educația socială: educația pentru libertate, educația pentru toleranță. Această parte a lucrării descrie acțiunea eficientă la nivelul sferei publice. Finalitatea educației este reprezentată de formarea unor oameni integri, care ar fi capabili să își gestioneze eficient propria viață, respectiv să acționeze eficient în societate. Lucrul acesta ar fi imposibil în absența unei educații de calitate. În acest sens, autorul vorbește de dimensiunea semiotică a calității educației. Este foarte importantă sintagma pe care o analizează autorul, *identitate și calitate*. Calitatea educației nu este posibil de conceput în afara conceptului de identitate a ființei umane. Formarea omului, devenirea lui prin educație se face în virtutea unor principii ale educației umaniste. Idealul social și idealul cunoașterii nu pot fi concepute în afara educației autentice, iar acest tip de educație, la rândul ei, implică experiență teoretică și aplicativă validată în timp și în contexte sociale nemijlocite.

Un subiect de o sensibilitate aparte din punct de vedere epistemic îl reprezintă cel legat nemijlocit de identitatea lingvistică, istorică, culturală și socială. Or, incapacitatea de stabilire a acesteia a avut repercusiuni și asupra educației. *Din perspectivă lingvistică*, abordarea lexicului pedagogic nu doar prin sine însuși, precum se practică în mod tradițional, ci prin rapor-

tare la conceptele filosofice fundamentale despre om, educație, comunicare etc., este originală și pasibilă de dezvoltări productive în cercetările lingvistice. În planul pragmaticii, jumătate din cei cca 700 de termeni inventariați la compartimentul *Termeni de referință* – de atâția termeni a avut nevoie autorul pentru a defini *educația și identitatea* – sunt grupați în arii semantice, astfel încât destinatarul monografiei îi poate utiliza ca platforme semantice pentru varia explorări terminologice în domeniul educației.

Construirea, în cadrul acestui compartiment, de nuclee semantice pentru 123 de termeni reprezintă particularizări prețioase cu valoare epistemică, teoretică și praxiologică, care oferă deschideri pentru viitoare cercetări atât în domeniul terminologiei educației, cât și în cel de filosofie a educației.

Sunt demne de toată atenția modalitățile de definire și interpretare a noțiunilor *învățământ formativ, curriculum, educație lingvistică, educație literar-artistică, educație pentru democrație, educație pentru toleranță* etc., majoritatea definițiilor acestora evidențiindu-se prin interpretarea lor profund originală.

În scopul realizării obiectivelor declarate în prefața studiului său, autorul propune un sistem terminologic adecvat scopului cercetării, precum și definiții plauzibile pentru toată gama de noțiuni utilizate în studiul său, impunându-se, în mod special, următoarele noțiuni și concepte, inclusiv definițiile acestora: *ființa umană în raport cu alte ființe/vietăți, conștiință umană cu numeroasele ei caracteristici intrinseci vs inteligența animală, lipsită de multe dintre caracteristicile și de profunzimea lor specifice conștiinței umane, componentele epistemologice ale educației moderne, principiile esențiale ale educației, finalitatea educației, inclusiv idealul educațional, etc.*

Din perspectivă pedagogică, apreciem revenirea antologică a autorului la cele cinci valori fundamentale ale omenirii – *Adevărul, Binele, Frumosul, Dreptatea, Libertatea*, care se produc sub semnul *Sacrului* (p. 29), idee fundamentală, dezvoltată și anterior.

Partea a II-a a monografiei se construiește pe arii problematice de mare valoare, de utilitate pedagogică imediată, cu impact de durată pentru actorii educației:

Idealul educațional modern: educația pentru libertate; Educația modernă: orientarea democratică; Un imperativ al educației moderne: educația pentru toleranță; Repere pentru formarea graduală a identității elevilor; Identitatea educatorului; Calitate vs identitate; Limba română nu greșește! (Originea și natura erorii în educația identitară). Subscriem la constatările statuate pe diverse paliere socio-umanistice, deduse din investigații solide și sprijinite pe multiple argumente din mai multe domenii de frontieră ale educației, re-

iterând, alături de autor: *Calitatea educației înseamnă calitatea ființei umane, esența acesteia.*

Pornind de la conceptul său filosofic asupra educației, precum și de la propria experiență de decenii de conceputor, coordonator și autor de piese curriculare pentru toate treptele de învățământ (preșcolar, primar, gimnazial, liceal și universitar), autorul nu acceptă deplasarea de accente de pe obiectivele educaționale pe competențe, argumentând că educație fără obiective nu poate exista; insistă pe calitatea obiectivelor de *finalități proiectate*, iar pentru competențe – de *finalitate educațională realizată*; respinge categoric termenii „subcompetență” și „unități de competență”, aceștia negăsindu-se nici în dicționarele generale ale limbii române, nici în lexicografia pedagogică. Deși dezvoltatorii *Curriculumului de Limba și literatura română* consideră că acești termeni ar reda nevoia de modernizare și dezvoltare curriculară, Vlad Pâslaru rămâne categoric pe pozițiile sale, pe care le argumentează cu acribie epistemologică și teoretică în prima parte a monografiei, exemplificându-le generos în partea a doua studiului.

Nu putem decât să apreciem poziția științifică și etică a cercetătorului Vlad Pâslaru atât pentru principiile filosofice, teoretice și metodologice avansate, cât și pentru fermitatea etică cu care își apără conceptele, dar mai ales pentru faptul că astfel autorul cercetător Vl. Pâslaru creează un câmp polemic cu actualii autori de piese curriculare, care sunt și cadre didactice la toate treptele de învățământ, căci polemica științifică reprezintă un motor de dinamizare a progresului în științele și practica educației. Or, după apariția monografiei *Educație și identitate*, e rândul dezvoltatorilor de curriculum să-și expună opinia, bazată, evident, pe argumente.

Valoarea metodologiilor clasice ale educației este evidențiată în monografie pe exemplul disciplinei școlare *Limba și literatura română*, exercițiu prin care autorul insistă asupra potențialului educativ implicit al celor două materii, care poate contribui substanțial la formarea identității românești a studioșilor din Republica Moldova numai dacă vor fi explorate-aplicate metodologii specifice didacticii limbii și literaturii române.

Metodele, procedeele, formele, mijloacele, consideră autorul, nu sunt doar niște instrumente (create

de nu se știe cine), cu existență în afara obiectelor de cunoaștere, pe care le poți lua oricând ai nevoie de pe raftul didactic al disciplinei școlare. Acestea, afirmă autorul, decurg din natura obiectului de cunoaștere, respectiv, din natura limbii române și cea a literaturii române, care există ca entități *sui generis* în matricea națiunii române, precum și din particularitățile subiectului cunoscător – al studioșilor basarabeni, aceștia fiind diferiți în varia măsură de vorbitorii de limbă română și cititorii de literatură din alte spații educaționale românești.

În concluzie, constatăm cu toată certitudinea că studiul *Educație și identitate. Termeni de referință* este de o stringentă actualitate atât pentru teoria și practica educației moderne, în general, cât și, pentru actorii din spațiul educațional al Republicii Moldova, în special, deoarece re-confirmă principiile pedagogice universale cu aplicare, în premieră, la problemele existențiale, cultural-spirituale și educaționale ale tuturor beneficiarilor educației basarabeni. Dezvoltând preceptele clasice ale educației, autorul urmărește scopul soluționării crizei de identitate și a crizei de proprietate, pe care o traversează al doilea secol la rând educabilii basarabeni, dar și întregul popor basarabean/al Republicii Moldova. Drept rezultat al preocupărilor sale epistemice, teoretice și metodologice, autorul reușește să definească și câteva principii noi, precum principiul pozitiv al educației, principiul proprietății educabililor, să reconsidere principiul toleranței în contextul raportului identitatea ego – identitatea alter-ego, să ofere o nouă interpretare conceptului de mioritic în actualitate.

Concomitent, autorul dezvoltă un portal amplu de terminologie a educației, diseminarea căruia prin cartea recenzată va ajuta intelectualitatea pedagogică de diverse generații la cultivarea identității educabililor, servind și ca model de cercetare epistemică, teoretică și tehnologică a fenomenelor educației naționale.

Gravitatea problemei/problemelor abordate de cercetătorul pedagog, filolog și literat Vlad Pâslaru, principiile avansate/formulate de soluționare a acestora întemeiază pedagogia basarabeană a identității românești – atât de necesară depășirii crizei identitare a românilor basarabeni în contextul reintegrării lor în matricea națiunii române și reobținerii statutului de europeni printr-o educație specifică identității lor.